

POZNÁMKY K NAJNOVŠÍM ČESKÝM LEXIKOGRAFICKÝM PRÁCAM (Slovník básnických knih)

ANNA VALCEROVÁ

Vyučovanie českej literatúry na slovenských vysokých školách sa stalo po roku 1918 prirodzenou súčasťou slovakistiky, s rozličnými peripetiami, ale predsa len malo stúpajúcu odbornú úroveň. Informovanosť o českom literárnom kontexte bola do roku 1989 znakom kultúrnosti a možno i vzdelanosti. Po roku 1989 sa problém českej literatúry a jej vyučovania značne spolitizoval. Od zrušenia odboru v rámci slovakistiky cez zaradenie dejín českej literatúry do "malej" slavistiky medzi západoslovenské literatúry až po súčasť svetovej literatúry na úrovni balkanistiky ako reakcia na obdobnú situáciu slovakistiky na českej strane.

Úspechom je najnovšie zaradenie českej literatúry medzi výberové disciplíny na slovakistike, čo je v očiach študentov dokonca prednosťou pred povinnými disciplínami. Vyučovanie českej literatúry v prechodnom období 1989-1995 sa stalo otázkou osobnej cti a angažovanosti v nie práve populárnej oblasti. Jej dotovanie bolo takmer nulové a informovanosť bola založená najmä na osobných kontaktoch. Kolegovia z českých a moravských fakúlt nám nezištným poskytovaním aspoň základnej literatúry pomohli prekonať obdobie, počas ktorého sa paradoxne začína formovať slovenská bohemistika ako samostatný odbor, nie appendix slovakistiky.

Literárnu históriu a teóriu literatúry študovala naša generácia koncom šesťdesiatych rokov. Začiatkom sedemdesiatych rokov nastal nepríjemný zlom a naše štúdie, ktoré vyrástli z myšlienkového kvasu šesťdesiatych rokov, zostali nadhlo aj poslednými. Až po roku 1989 opäť ožili nádeje našej generácie. Výsledkom toho, ako sme si predstavovali interpretáciu umeleckého textu na základe dobovej knižnej a najmä časopiseckej lektúry konca šesťdesiatych rokov, bola jedna z prvých lexikografických prác zdanlivo populárneho, ale v skutočnosti hlbkovo vedeckého charakteru *Slovník básnických knih*.¹ V centre pozornosti autorov je básnické dielo ako také, vzťahy diela v synchrónnom a diachrónnom priereze, nie v záplave pozitivisticky hromadených faktov, ale vo funkčnom chápaní textu a kontextu. Teda

¹ M. Červenka – V. Macura – J. Med – Z. Pešat: *Slovník básnických knih (Díla české poezie od obrození do roku 1945)*, Praha 1990.

text básnickej zbierky ako dominanta a sprievodné dobové a spoločenské či intertextové údaje ako dovysvetlenie.

V texte autorov slovníka nás neohúri záplava cudzích slov, ktorá podstatu zvyčajne skôr zatemňuje, než vysvetľuje, ale presnosť, smerujúca až k definícii. Objektivita poznania pri zachovaní subjektívneho prístupu. Plody Mukařovského a Vodičkovho, ale aj Šaldovho odkazu, ba dalo by sa s licenciou povedať, že ide o syntézu týchto dvoch základných prúdov českého uvažovania o literatúre v 20. storočí.

Dominantnou autorskou osobnosťou je v slovníku Miroslav Červenka, ktorého heslá sú často malými štúdiami (Máchovej *Máj*). Výrazné je u neho hodnotiace hľadisko, požiadavka aktuálnej hodnoty básnického diela. Takisto si všíma texty, ktoré majú vzťah k Slovensku (Adolf Heyduk: *Básně*).

Zdeněk Pešat má v slovníku pod patronátom najvýznamnejšie osobnosti druhej polovice 19. storočia (J. Vrchlický, S. Čech; halasovská generácia). Jeho metódu charakterizuje snaha o komplexnosť, odstup od témy a precíznosť vyjadrenia. Jaroslav Med sa usiluje aktualizovať hodnoty menej známych textov a autorov (B. Jablonský), s čím súvisí i u neho vyzdvihovanie axiológie textu. Vladimír Macura pristupuje k interpretácii básnických textov s istou nonšalantnou eleganciou a zdanlivou nedbalosťou, čo súvisí i s výberom autorov – dominuje V. Nezval, čo neuberá jeho interpretáciám na kvalite. V dôraze na hodnoty a hodnotenie sa výrazne prejavuje v slovníku čitateľský aspekt a požiadavka aktuálnej hodnoty básnickej zbierky.

V popredí záujmu interpretov je *estetická funkcia* umeleckého textu, ale aj to, čo Milan Jankovič nazýva autenticitou tvorby.² V tomto zmysle zostal *Slovník básnických knih* neprekonaný lexikografickými prácami, ktoré po ňom nasledovali, a kritikou málo docenený.³ Napriek tomu, že si autori všímajú aj kontexty zbierok (dobový, literárny, spoločenský, hodnotový) dominuje pohľad na dielo zvnútra.

Ostatným slovníkom, ktorých prednosťou je napríklad sekundárna literatúra a množstvo faktov, chýba osobnostné zaujatie a charakteristický rukopis štyroch výrazných osobností súčasnej českej literárnej vedy. Osobný vkus sa tu snúbi s prirodzenou vedeckou presnosťou.

² M. Jankovič: *Dílo jako dění smyslu*, Praha 1992.

³ J. Trávníček: Slovník, jehož bylo třeba, *Česká literatura* 1991, s. 470-473; J. Gbúr in *Slovenské pohľady*, 1992, s. 164-165 aj.